

3. Szkoła jako wspólnota

- Czy szkoła to naprawdę wspólnota? ■ Kto jest odpowiedzialny za funkcjonowanie szkoły? ■ Jakimi sprawami może zajmować się samorząd uczniowski? ■ Jak przeprowadzić wybory do samorządu? ■ W jakich dokumentach są zapisane prawa uczniów? ■ Co zrobić, gdy twoje prawa zostały naruszone? ■

SZKOŁA TO...

Dokończ samodzielnie na dziesięć różnych sposobów zdanie „Szkoła to miejsce...”. Przykład: „Szkoła to miejsce, w którym spotykam się z przyjaciółmi”. Następnie podzielcie się w klasie na czteroosobowe grupy i porównajcie wasze wypowiedzi. Czy myślicie podobnie, czy też różnicie się w opiniach na temat szkoły? Niech zapisane przez was zdania posłużą wam do przygotowania charakterystyki waszej szkoły.

SZKOŁA – INSTYTUCJA I SPOŁECZNOŚĆ

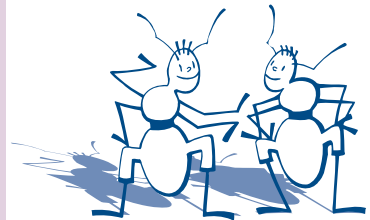
Na szkołę można patrzeć z bardzo różnych punktów widzenia. Oczywiście przede wszystkim jest ona **instytucją**, która ma na celu **kształcić i wychowywać** młode pokolenie, tak aby zyskało ono **wiedzę i umiejętności** niezbędne w dorosłym życiu. Wiedza ta powinna obejmować najważniejsze dziedziny ludzkiego doświadczenia i w efekcie ułatwiać rozumienie różnych problemów współczesnego świata. Rozwijane w szkole umiejętności nie mogą ograniczać się do tych, które pozwalają dobrze wykorzystywać zdobytą wiedzę – ważne miejsce zajmują wśród nich również **umiejętności interpersonalne**: w szkole uczymy się, jak żyć i współpracować z innymi ludźmi oraz jak funkcjonować w ramach mniejszych i większych grup.

Szkoła powinna być również przestrzenią dla **niezależnych działań młodych ludzi**, gdzie będą oni podejmowali pierwsze próby zaangażowania społecznego i obywatelskiego. Powinna też służyć kształtowaniu lub zmianie postaw.

Właśnie dlatego warto pamiętać, że szkoła to specyficzna **społeczność**, którą współtworzą nauczyciele, uczniowie i pracownicy administracyjni. Funkcjonowanie w jej ramach jest istotnym doświadczeniem przygotowującym do życia w społeczeństwie. W **społeczności szkolnej** – tak jak w społeczeństwie – obowiązują zarówno **sformalizowane prawa**, jak i **nie-**

pisane zwyczaje oraz nieformalne reguły. To, jaka atmosfera panuje w danej szkole, zależy w dużym stopniu od tego, czy członkowie społeczności darzą się szacunkiem oraz zaufaniem, angażują się we wspólne działania, przestrzegają reguł właściwego postępowania oraz umiejętnie rozwiązują pojawiające się problemy i konflikty.

– WIESZ, ŻE DYREKTOR
WEZWAŁ PILNIE MOICH
RODZICÓW DO SZKOŁY?
– PEWNIENIE CHCE Z NIMI
NAWIĄZAĆ WSPÓŁPRACĘ...

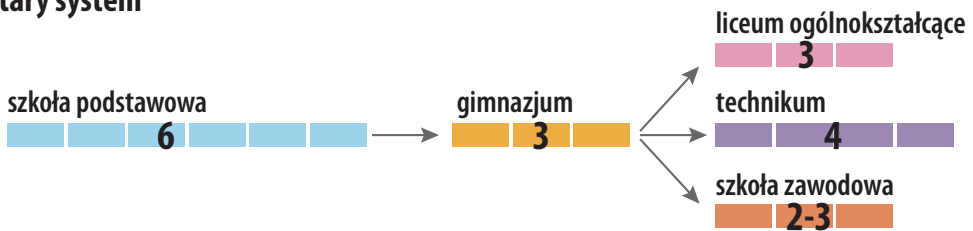

Czy **rodzice** należą do społeczności szkolnej? Nie tak bezpośrednio jak ich dzieci, ale z pewnością powinni być obecni w szkole, starać się uczestniczyć w ważnych wydarzeniach, być partnerami dla nauczycieli i sprzymierzeńcami uczniów w realizacji różnych projektów. Szkoła nie jest odizolowaną wyspą, lecz wręcz przeciwnie – ma stać się miejscem spotkania i ciekawych inicjatyw dla całej społeczności szkolnej.

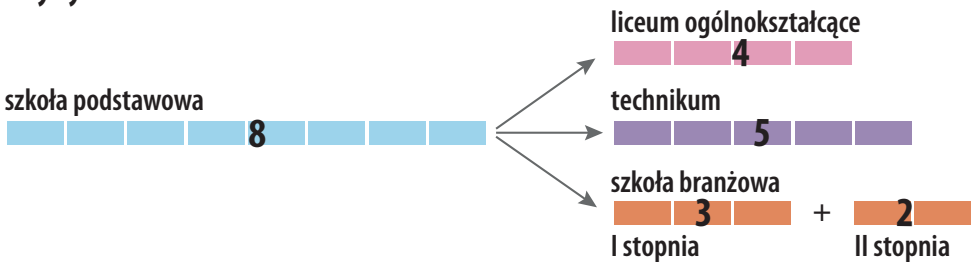
Ważnym partnerem szkoły pozostaje **samorząd lokalny**: organem prowadzącym dla szkół podstawowych jest gmina, a dla szkół ponadpodstawowych (ogólnokształcących, techników i szkół zawodowych) – powiat. **Szkoły publiczne** są finansowane przez otrzymywaną z budżetu państwa **subwencję**, ale to władze lokalne decydują o kwotach przyznawanych na poprawę wyposażenia, na dodatkowe lekcje i zajęcia pozalekcyjne, budowę sali gimnastycznej, boiska czy basenu, a także o dodatkach motywacyjnych dla nauczycieli.

Istnieją także **szkoły niepubliczne** – społeczne (prowadzone zwykle przez stowarzyszenia rodziców) i prywatne (kierowane przez prywatnych właścicieli). W tych placówkach rodzice uczniów płacą czesne, choć są one też finansowane z budżetu państwa.

Stary system

Nowy system

Źródło: Ministerstwo Edukacji Narodowej

NASZA SZKOŁA W LICZBACH

Najważniejsze informacje o szkole zbierzcie na karcie „Nasza szkoła w liczbach” – może ona stać się integralnym elementem folderu. Uwzględnijcie następujące dane:

- Dyrektor szkoły
- Zastępca dyrektora
- Organ prowadzący szkół, charakter szkoły (publiczna, niepubliczna)
- Liczba uczniów
- Liczba nauczycieli
- Liczba oddziałów (klas)

- Liczba sal lekcyjnych
- Pracownie przedmiotowe (czy są i jakie mają wyposażenie)
- Sala gimnastyczna, biblioteka, boisko itp. (czy są i jakie mają wyposażenie)
- Pracownia komputerowa (ile komputerów)
- Koła zainteresowań
- Inne (możecie podać jeszcze inne dane).

NASZA SZKOŁA W INTERNECIE

Pracując w parach, wejdźcie na stronę internetową waszej szkoły i sprawdźcie, jakie ciekawe informacje można tam znaleźć (np. pozalekcyjne koła zainteresowań). Zastanówcie się, o jakie wiadomości i zdjęcia warto by ją wzbogacić? Prześlijcie swoje propozycje do osób, które są odpowiedzialne za jej prowadzenie.

KTO I ZA CO ODPOWIADA W SZKOLE?

DYREKTOR SZKOŁY:

- kieruje działalnością szkoły i reprezentuje ją na zewnątrz;
- sprawuje nadzór pedagogiczny nad nauczycielami;
- przewodniczy radzie pedagogicznej;
- zatrudnia i zwalnia nauczycieli oraz innych pracowników szkoły; przyznaje im nagrody oraz wymierza kary;
- w szkołach ponadpodstawowych może skreślić ucznia z listy na podstawie decyzji rady pedagogicznej (po zasięgnięciu opinii samorządu uczniowskiego).

RADA PEDAGOGICZNA (w jej skład wchodzi wszyscy nauczyciele):

- zatwierdza wyniki klasyfikacji i promocji uczniów;
- może wystąpić z wnioskiem o odwołanie dyrektora;
- podejmuje uchwały w sprawie skreślenia ucznia z listy (w szkołach ponadpodstawowych);
- przygotowuje projekt statutu szkoły.

RADA SZKOŁY

Rady szkoły nie są obowiązkowe. Jeśli w szkole rada nie istnieje, to o jej powołanie mogą zwrócić się do dyrektora sami uczniowie. Rada składa się w równej liczbie z przedstawicieli nauczycieli, uczniów oraz rodziców i ma kilka kompetencji:

- uchwała statut szkoły;
- może wystąpić z wnioskiem o przeprowadzenie oceny pracy szkoły;
- gromadzi fundusze (np. z dobrowolnych składek, darowizn) na potrzeby szkoły;
- występuje z wnioskiem w sprawie zajęć pozalekcyjnych i przedmiotów nadobowiązkowych.

RADA RODZICÓW:

- w porozumieniu z radą pedagogiczną uchwała program wychowawczy;
- zgadza się (albo nie) na działalność w szkole organizacji społecznych;

- może wyrażać opinię na temat podręczników i programów nauczania (ostateczny wybór należy do rady pedagogicznej), a także oceniać wzór jednolitego stroju noszonego przez uczniów (decyzję podejmuje dyrektor).

CO MOŻE SAMORZĄD UCZNIOWSKI I KLASOWY?

Samorząd uczniowski to wszyscy/wszystkie uczniowie/uczennice szkoły. Każdy z nich ma prawo w nim działać. Niezależnie od tego, czy zostaliście wybrani do zarządu, na gospodarza klasy czy po prostu macie ciekawe pomysły – jesteście członkami tego samorządu i możecie wpływać na życie szkoły.

Samorząd to **organizacja**, która działa **na rzecz uczniów** i jest przez nich **zarządzana**. Działania te powinny odpowiadać zainteresowaniom i potrzebom uczniów.

Samorząd stanowi również **reprezentację uczniów wobec dorosłych** – nauczycieli, dyrektora szkoły, rodziców. Żeby tak było, sami wybieracie swoich przedstawicieli, którzy będą informować o interesach uczniów innych członków społeczności szkolnej.

Swoje **prawo do działania** w szkole możecie realizować na wiele sposobów – organizując szkolną drużynę piłki nożnej, projekcje filmowe dla koleżanek i kolegów czy wystawę fotografii, uczestnicząc w spotkaniach koła wolontariatu, zakładając grupę entuzjastów gier komputerowych, pisząc artykuły do gazetki szkolnej albo tworząc stronę internetową. Oprócz tego samorząd, zgodnie z przepisami ustawy, może między innymi: wybrać swojego **opiekuna**, określić organy wewnętrzne, organizować życie kulturalne. Jeśli w szkole działa rada szkoły, to samorząd wybiera 1/3 jej członków, natomiast gdy rada nie istnieje, może wnioskować do dyrektora o jej powołanie.

Prawa samorządu uczniowskiego i sposób jego działania są zapisane w: ustawie o systemie oświaty, statucie szkoły (który musi być zgodny z ustawą) oraz wewnętrznym **regulaminie samorządu uczniowskiego**. W regulaminie możecie sami określić strukturę samorządu – czyli organy, jakie powołacie, aby działał sprawnie. Nie ma jednej, uniwersalnej struktury, zawsze trzeba dopasować ją do realiów szkoły. Mimo to w wielu placówkach w skład samorządu wchodzi:

- **zarząd** – jest złożony z demokratycznie wybranych przedstawicieli; do jego zadań należą: koordynacja działań uczniów, zachęcanie ich do aktywności, tworzenie planu działania samorządu; może składać się z przewodniczącego, wiceprzewodniczących, skarbnika i zwykłych członków;
- **sekcje lub komisje**, czyli grupy zadaniowe złożone z uczniów, którzy mają podobne zainteresowania; są odpowiedzialne za wykonywanie poszczególnych działań; ich pracę koordynuje zarząd;
- **rada samorządu**, to znaczy przedstawiciele wszystkich samorządów klasowych; poprzez radę zarząd może szybko informować wszystkich uczniów w szkole o podejmowanych działaniach i dzięki temu pozwala zaangażować ich w swoje

prace; często rada samorządu wydaje polecenia zarządowi.

Ważną rolę odgrywa **opiekun samorządu**, wybrany przez uczniów i dyrektora. Jego zadaniem jest wspieranie uczniów w podejmowanych działaniach, dlatego warto informować go o swoich pomysłach. Samorząd, który współpracuje z dorosłymi, może osiągnąć więcej.

Oprócz samorządów uczniowskich w szkołach funkcjonują też **samorządy klasowe**. Istnieją one po to, aby młodzi ludzie mogli mierzyć się z wyzwaniami wspólnymi dla danej klasy. Samorząd klasowy jest ważną częścią samorządu całej szkoły. Dzięki niemu więcej uczniów może zaangażować się w działania koordynowane przez zarząd samorządu uczniowskiego.

CZEGO NAM BRAKUJE?

W kilkusobowych grupach zastanówcie się nad tym, czego najbardziej potrzebujecie w swojej szkole, czego wam w niej brakuje i co ułatwiłoby wam naukę oraz różne działania szkolne. Swoje pomysły spiszcie na kartce.

Po przygotowaniu listy zdecydуйте, którymi sprawami może zająć się samorząd klasowy, a którymi samorząd uczniowski, rada pedagogiczna, dyrektor lub rada szkoły. Może przedstawicie wyniki swojej pracy wychowawcy lub dyrektorowi?

CO MOŻE ROBIĆ SAMORZĄD?

Samorządy uczniowskie w całej Polsce podejmują przeróżne działania. Aktywność i wspólna praca uczniów są sensem ich istnienia. Czasem jednak ciężko zrobić pierwszy krok i zacząć działać. Inspiracją mogą być wtedy przedsięwzięcia i sukcesy innych młodych ludzi.

Rozwijajmy nasze zainteresowania, zorganizujmy:

- dyskusyjny klub filmowy;
- warsztaty fotograficzne;
- warsztaty teatralne;
- bieg na orientację;
- punkt wymiany książek.

Zróbmy coś dla szkoły:

- wybierzmy rzecznika praw ucznia;
- założmy radiowęzeł;
- otwórzmy punkt ksero.

I dla uczniów:

- zawieśmy tablicę ogłoszeń: sprzedam–kupię–zamienię–dziękuję–szukam;
- zorganizujemy uczniowskie korepetycje;
- stwórzmy bank czasu i umiejętności (np. „ja wyjdę z twoim psem na spacer, a ty mi przyszyj guzik”).

Działania samorządu powinny odpowiadać oczekiwaniom uczniów. Przed podjęciem decyzji warto zatem sprawdzić, czego potrzebują inni – w tym celu można np. przeprowadzić ankietę, spotkać się z przedstawicielami klas lub porozmawiać w grupach.

Dobry samorząd słucha opinii uczniów, ma pomysły na działania, zajmuje się problemami życia szkolnego. Dlatego ważne, by działały w nim komisje/sekcje – ds. kultury, praw uczniów, ale też np. turystyki, wymiany z zagranicą, projektowa, dziennikarsko-informacyjna, praw człowieka i inne. (...) Wszystkie komisje/sekcje powinny ze sobą współpracować, dlatego konieczne są regularne obrady, a nie pospieszne spotkania na przerwie.

Marzanna Pogorzelska, I LO w Kędzierzynie-Koźlu

WYBORY

Wszyscy uczniowie są równymi członkami samorządu, dlatego tak ważne jest to, aby zarząd – odpowiadający za koordynację pracy i reprezentujący wszystkich – został wybrany w demokratycznych wyborach. Będzie to również doskonała próba przed wyborami powszechnymi, ich reguły są bowiem bardzo podobne.

Zasady głosowania (ordynacja wyborcza) powinny być zapisane w regulaminie. Najważniejsze jest to, aby wszyscy uczniowie mogli kandydować i głosować na równych prawach, by kandydaci mieli swoje programy i zaprezentowali je wyborcom, a głosujący znali te programy i odpowiedzialnie wybierali swoich przedstawicieli. Za zorganizowanie wyborów zgodnie z zasadami demokratycznymi odpowiada uczniowska komisja wyborcza.

ZANIM ZAGŁOSUJESZ

Korzystając z materiałów znajdujących się na stronach internetowych, zastanówcie się, w jaki sposób zorganizować wybory w waszej szkole, tak aby kandydaci reprezentowali wszystkie grupy uczniów, żeby zagłosowało jak najwięcej wyborców i by każdy mógł wybrać swojego faworyta świadomie. Możecie wymyślić hasła zachęcające do świadomego głosowania i zrobić plakaty wyborcze.

▲ Samorząd uczniowski jednej z zabrzańskich szkół.

JAK PRZYGOTOWAĆ WYBORY?

1. Wybierzcie ze swojego grona komisję wyborczą, która będzie czuwać nad przebiegiem głosowania.
2. Uzgodnijcie z dyrekcją miejsce i termin głosowania.
3. Przygotujcie miejsce wyborów, urnę oraz kabiny lub parawany do głosowania (wymóg tajności).
4. Odpowiednio wcześniej poinformujcie całą społeczność szkolną o wyborach (terminie oraz miejscu), a także ich zasadach (najważniejsze przepisy ordynacji wyborczej). Powieście w widocznym miejscu instrukcję wyborczą (kto głosuje, jak wygląda karta do głosowania, jak ją wypełnić, aby głos był ważny).
5. Przygotujcie listę uczniów uprawnionych do oddania głosu (wszyscy uczniowie waszej szkoły) i skopiujcie odpowiednią liczbę kart do głosowania.

Samorząd jest to właściwie praca organizowana po to, aby jednakowo dobrze działał się wszystkim, którzy razem uczą się, działają... żeby jeden drugiego nie krzywdził, nie przeszkadzał, nie dokuczał... żeby świadczył przysługi, pomagał, opiekował się, pilnował porządku i praworządności... to nie tylko praca, ale i walka... w obronie porządnym, dzielnych i słabym, przeciwko wrogom porządku i sprawiedliwości...

Janusz Korczak (1878-1942), pedagog, pisarz

PRAWA UCZNIĄ

Prawa ucznia to pojęcie umowne. Uczniom przysługują przecież takie same prawa jak wszystkim ludziom. Ich także dotyczą najważniejsze międzynarodowe dokumenty określające prawa i wolności:

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych, Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Inne dokumenty, które kodyfikują prawa przysługujące uczniom w Polsce, to: **Konwencja o Prawach Dziecka**, **Ustawa o systemie oświaty** oraz rozporządzenia ministra edukacji dotyczące organizacji szkół publicznych, a także zasad oceniania, klasyfikacji oraz promowania uczniów. Aktem prawnym niższego rzędu odnoszącym się do praw ucznia jest **statut konkretnej szkoły** wraz z załączonym do niego **katalogiem praw i obowiązków ucznia**.

Najważniejszym prawem ucznia jest **prawo do nauki** – artykuł 70 ust. 1 Konstytucji RP głosi: „Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18. roku życia jest obowiązkowa (...)”. Uczeń ma także **prawo do zapoznania się z programem nauczania**, z zasadami oceniania i własnymi **ocenami** oraz do **egzaminu** sprawdzającego w przypadku, gdy nie zgadza się z oceną semestralną lub roczną.

Szkoła powinna także zapewnić uczniom **bezpieczeństwo** oraz **ochronę przed przemocą i uzależnieniami**. Kary i nagrody stosowane przez nauczycieli nie mogą naruszać **godności i nietykalności osobistej** ucznia (oznacza to między innymi, że uczniowie nie mogą być bici ani poniżani). Uczeń może nawet głosić **poglądy** uznane za kontrowersyjne, pod warunkiem jednak, że nie naruszają one praw innych osób, nie ośmieszają ich, nie poniżają, nie godzą w ich dobre imię.

Uczeń ma prawo do **ochrony prywatności** (tzn. ochrony informacji o życiu prywatnym i rodzinnym), a także prawo do **ochrony zdrowia** oraz higienicznych warunków nauki. W szkołach obowiązuje także **wolność sumienia i wyznania**.

CO ZROBIĆ, GDY TWOJE PRAWA ZOSTAŁY NARUSZONE?

- Najpierw porozmawiaj z nauczycielem – być może w tej rozmowie przyda się pomoc **wychowawcy**.
- Jeśli to nie przyniesie oczekiwanego efektu – poproś o wsparcie swoich **rodziców**.
- Osobą, która podejmuje najważniejsze decyzje w szkole, jest **dyrektor** – zwróć się do niego z tą sprawą.

- Pamiętaj o istnieniu dwóch ważnych organów szkolnych: **rady szkoły** (lub rodziców) oraz **samorządu uczniowskiego** – one także mogą stać się twoimi sojusznikami.
- Gdy próby rozwiązania problemu w szkole się nie powiodą – szukaj pomocy w twoim **kuratorium**.
- W ostateczności można odwołać się do innych sposobów nacisku (np. opinii publicznej w waszej miejscowości) za pośrednictwem lokalnej **prasy** lub **radia**.

▲ Uczniowie mają prawo znać nie tylko zasady oceniania, ale też wszystkie swoje stopnie.

PAMIĘTAJ, ŻE:

- W statucie szkoły powinny być zapisane jasne zasady odwoływania się od decyzji nauczyciela, rady pedagogicznej, dyrektora.
- Nie można stosować kar niezapisanych w statucie.
- Uczeń musi mieć możliwość odpowiedzi na stawiane mu zarzuty.
- Uczeń i jego rodzice mogą zwrócić się do organu prowadzącego szkołę (np. samorządu), nadzorującego ją (kuratorium, Ministerstwa Edukacji Narodowej), a nawet do rzecznika praw obywatelskich, rzecznika praw dziecka i do sądu.
- Samorząd uczniowski może powołać rzecznika praw ucznia, który będzie reprezentował uczniów, gdy ich indywidualne prawa lub prawa samorządu uczniowskiego zostaną naruszone – rzecznikiem może być uczeń, nauczyciel lub obie te osoby.

OBOWIĄZKI, OBOWIĄZKI...

Ochrona praw uczniów nie oznacza oczywiście, że mogą oni naruszać godność nauczycieli, obrażać ich i lekceważyć. Uczniowie mają nie tylko prawa, ale też obowiązki. Wymieńcie i wypiszcie na tablicy obowiązki uczniów waszej szkoły, a następnie porównajcie z tymi, które zapisano w statucie szkoły i regulaminie. Jakże pominęliście?

Ważne Słowa

• szkoła • rada szkoły • samorząd uczniowski • statut szkoły •
 • regulamin samorządu • ordynacja wyborcza • kandydat •
 • prawa ucznia • obowiązki ucznia •

Uczennica/Uczeń:

- przedstawia funkcje szkoły w systemie edukacji oraz strukturę polskiego systemu edukacyjnego;
- charakteryzuje klasę szkolną, pozalekcyjne koło zainteresowań, życie szkolnej społeczności; przedstawia działania samorządu uczniowskiego; wyjaśnia, jak przeprowadzane są wybory organów samorządu szkolnego;
- wymienia prawa i obowiązki ucznia; rozpoznaje przypadki naruszania praw uczniów oraz pracowników szkoły; przedstawia sposoby dochodzenia praw, które zostały naruszone.